

Aydın Selcen: Kendi Ermeni meselem: Cemal Azmi Bey

Posted on 03/06/2017

Osmanlı'nın son (1914-18) Trabzon Valisi Cemal Azmi Bey, soykırım suçundan 1920 yılında İstanbul'da kurulan mahkemede idama mahkûm olan az sayıdaki üst düzey yetkiliden biri.

Fransa'da görevini bugün halefi Macron'a devreden cumhurbaşkanı Hollande, son resmi konuşmasını 10 Mayıs kölelik, köle ticaretinin ve bunların kaldırılmasının ulusal anma gününe ayırdı. Sosyalist siyasetçi Hollande'in, bence ender içinden geldiği gibi olabildiği bu konuşması güzel ve yüklüdü. Hollande konuşmasında Fransa'nın sömürgecilik, köle ticareti ve Cezayir Bağımsızlık Savaşı gibi günahlarını sıraladı. Kendinden önce bu konularda adım atan, sağdan ve soldan seçilmiş cumhurbaşkanlarını anmayı ihmal etmedi. Geçenlerde rahmetli olan Emmanuelli ve Taubira başta çeşitli hükümetlerde görev alıp, bu konularda yasama faaliyeti yürüten siyasetçileri ve tarihçileri de teker teker selamladı.

Hollande, bazılarının tarihi kurcalamamak, unutmak ve geleceğe bakmak gerektiğini söylediğini ancak tarihin orada ısrarlı, talepkar, aceleci biçimde yerinde durduğunu hatırlattı, "nereden geldiğimizi bilmek zorundayız" dedi. Hollande, anıların yarıştırmaması gerektiğini, acıların hiyerarşisinin olamayacağını, zira bunların tamamını günün birinde gelip bizi sorguladıklarını vurguladı. Fransa'nın büyük hikâyelere, kahramanlara gereksinimi olduğu denli gerçeğe de ihtiyacı olduğunun altını çizdi. Tarihi bilmenin, geleceği olanaklı kıldığını belirtti. Nihayet Hollande anma günlerinin de yetersiz olduğuna değinerek, aynı amaçlı bir ulusal vakfın kuruluşunu da duyurdu. (Metne <http://www.elysee.fr/> sayfasından erişilebilir.)

Bunlar kuşkusuz tarih bilinci, etik, siyasi zarafet ve olgunluk göstergesiydi. Ancak Hollande,

adeta tarihte bir iz bırakamamış olduğunu, DSK yarıştan düşünce neredeyse kazara cumhurbaşkanı seçildiğini kabullenmekle birlikte, bu alanda diğer tüm yöneticilerin toplamından daha yoğun ve dirayetli etkinlik gösterdiğinin altını da kalınca çizmiş oldu. Hasbelkader canlı denk geldiğim bu tören beni yine bizi, bizim dolaptaki iskeletlerimizi düşünmeye götürdü.

Hani Akif'in sürekli yerli yersiz tekrarlanan ünlü "şüheda fıskırarak toprağı sıksan" dizesi var. Balkan Savaşlarını, Birinci Dünya Savaşı'nı ve ardından Kurtuluş Savaşı'nı okuyan herkes, hepimiz bunun ne anlama geldiğini anlıyoruz. Ama bir de kapağını açsak, dolaplarımızdan dökülecek iskeletler kısmı var işin de, biz işte o topa hiç girmiyoruz. Bu yönde bir toplumsal talep olduğu veya bir siyasi baskı olduğu da söylenemez. Kaldı ki kendi trajik tarihimizi de öyküselleştiremiyoruz. Ne övündüğümüz imparatorluğun iktisadi, kültürel, demografik yüreği olan Balkanları birkaç ay gibi bir zaman diliminde yitirmemizi, ne Ortadoğu'da verdiğimiz kayıpların büyüklüğünü ve Arapların uluslaşma süreçlerinde bize sırtlarını dönüşlerini.

Bunlar arasında Ermeni Soykırımı artık gündemimizde yer alan bir konu bile değil. Herhalde bunu bir diplomatik başarı olarak görüp, övünüyoruz da. Bu konunun mütemmim cüzü haline dönüşen oysa görece çözümü daha basit olan Ermenistan'la sınır kapılarının açılması bile olası olmaktan çıktı. Benim Bağdat'ta maiyetinde görev yapmaktan onur duyduğum Büyükelçi Ünal Çeviköz gibi kendi kendine bu konuyu iş edinenler dışında kimse bu alanda kafa yormuyor. Çeviköz de bu alandaki akılcı, yapıcı girişimleri nedeniyle Bağdat öncesinde büyükelçilik yapıp o dönemde çok sevildiği Bakü'de neredeyse fiilen istenmeyen kişi ilan edilmiş durumda. Adına ABD Başkanları'nın yıllık açıklamalarında değindiği gibi Ermenice büyük felaket anlamında "meds yeghern" diyelim, kıyım diyelim asırlarca yan yana değil iç içe yaşadığımız Anadolu'daki Ermeni varlığının yok olduğu koşullarla yüzleşmeden ulusça ruhumuzu sağaltmamız mümkün mü?

İlerlemek ancak bu gerçeği içselleştirip, bu konuda görev bilinciyle hareket edecek bir

liderin ön alıp, yol açmasıyla mümkün. Bizde Fransa'dakinin aksine ne tarihçiler, ne siyasetçiler ve daha önemlisi küçük bir azınlık dışında ne toplumdan Ermeni meselesinde adım atılması yönünde bir baskı ve talep yok. Yeri geldiğinde yersiz biçimde "küçük kardeş" muamelesi yaptığımız Azerbaycan, boyundan büyük yatırımlarıyla ülkemizin bu konudaki dış siyasetini rehin almış durumda. Tarihi öğrenmeye ilgisiziz. Sadece Van'ın savaş başladığında dört kere el değiştirmesi, 1915'e gelmeden 1868'deki Zeytun olayları ve benzerleri, Doğu-Batı Ermenileri arasındaki lehçe farkı, Ermeni nüfusun büyüklüğü ve yaygınlığı vb. pek çok ayrıntıyı merak etmiyoruz. 1908-1913 arasında Meşrutiyet Dönemi'ni bugüne ders çıkarmak üzere olumlu yönleriyle incelemiyoruz. 1913'te İttihat ve Terakki'nin yönetime el koyuş ve ülkeyi Birinci Dünya Savaşı bitimine dek yönetim biçimine bakmıyoruz. Hepsini geçtim, arşivlerimize erişimde dahi ikircikli tutumumuzu aşamadık, halen ayıklama ve başvuranları sınıflandırma peşindeyiz.

Dönemin Almanya Şansölyesi Willy Brandt, 1970'te Varşova'yı ziyaretinde kentin Yahudi gettosundaki Nazi işgaline direniş anıtı önünde beklenmedik biçimde diz çökmüş ve yarım dakikalık bu kendiliğinden saygı duruşu ("Warschauer Kniefall") tarihe geçmişti. O tarihte yapılan kamuoyu yoklamaları, Almanların yüzde 48'inin bu davranışı abartılı ve yüzde 41'i de aşırı bulduğunu gösteriyor. Tarih Brandt'ın yaptığı siyasi liderliği haklı çıkardı. Bizde seçkin gazeteci Hasan Cemal, 2008 yılı Eylül ayında Erivan'daki Ermeni Soykırımı Anıtı'nı ziyaret edip bir karanfil bırakmıştı.

(<http://t24.com.tr/yazarlar/hasan-cemal/1915in-100-yilinda-ermenilerin-soykirim-acisini-paylasiyorum,11725>) Bununla yetinmedi, büyük cesaret göstererek "1915: Ermeni Soykırımı" (Everest Yayınları, 2012) adlı bir de kitap yazdı. Hasan Cemal'in dedesi Cemal Paşa'nın kim olduğunu ve Tiflis'te 22 Temmuz 1922'de öldürüldüğünü belirtmeye gerek yok.

Yirmi yıl görev yaptığım Dışişleri Bakanlığı'ndan 2013 Haziran ayında istifa etmemin ardından Hrant Dink Anma Günü'ne ilk kez 19 Ocak 2014 tarihinde katılmışım. Buraya koymak için bulamadım, o gün çekilmiş elimde bir tarafı Türkçe, diğer tarafı Ermenice yazılmış "Hepimiz Hrant'ız, Hepimiz Ermeni'yiz" yazılı bir yuvarlak döviz taşırken çekilmiş

bir fotoğrafım var. Cinayetin ağırlığı bir yana, kendi adıma “özgürlük güzel şeymiş” diye düşündüğümü hatırlıyorum. Daha sonra, yine aynı yıl, 45’inci doğum günüm, o dönem çalıştığım petrol şirketi adına Berlin’de katıldığım bir enerji konferansında Berlin’e denk geldi. Programdaki bir boşluktan yararlanarak, Bahaeddin Şakir ve Cemal Azmi Bey’in Berlin Türk Şehitliği’ndeki ikiz kabirlerini hayatımda o gün ilk kez ziyaret ettim.

Osmanlı’nın son (1914-18) Trabzon Valisi Cemal Azmi Bey, soykırım suçundan 1920 yılında İstanbul’da kurulan mahkemede idama mahkûm olan az sayıdaki üst düzey yetkiliden biri. Cemal Azmi, Taşnaklar Nemesis Harekatı’nı başlatınca, 15 Mart 1921’de Berlin’de Talat Paşa ve 5 Aralık 1921’de Roma’da Sait Halim Paşa’nın ardından Bahaeddin Şakir’le birlikte Berlin’de ilk öldürülenlerden. Son üçünün katili Arşavir Şıracıyan. Görev yaptığı dönemde “Sopalı Vali” olarak da tanınan Cemal Azmi, ulusal kaynaklarda bir kahraman, Ermeni ve uluslararası kaynaklarda ise kuzeydoğu bölgesinde çoluk çocuk tüm Ermeni nüfusu katleden bir cani olarak anlatılıyor. Kendi babası Hacı Osman Nuri de Arapgir mutasarrıfı olan ve dolayısıyla oralı olduğu varsayılan Cemal Azmi Bey, benim büyükbabamın babası.

Burada kişisel öykümü anlatmamın Ermeni Soykırımı konusuna bir katkısı olmayacağını biliyorum. Bugün ülkemizde “Ermeni Soykırımı’nı tanıyorum” diyecek bir yurttaşın yargılanmayacağı güvencesi olmadığını da. Ama bildiğim, ister ABD’ninki gibi diplomatik bir sözcük oyunu ile “soykırım” sözcüğünü devreden çıkaralım, ister konuyu Ermenistan’la sınır kapılarının yeniden açılmasına bağlayalım, bugün ülkemiz olan toprak parçasında yüzyıllarca birlikte yaşadığımız Ermeni nüfusunun yok edilmesiyle yüzleşmemizin bize ortak geleceğimizin kapısını açacak anahtarlardan biri hatta başlıcası olduğu. İhtiyaç duyduğumuz ise Brandt gibi, o değilse Hollande kadar tarih bilinci ve siyasi sorumluluk sahibi, Hasan Cemal’in uzgörü ve medeni cesaretini benimseyebilecek bir lider. Bir diğer Cemal’in torunu olan ben de, Hasan Cemal büyüğüm gibi, kendi adıma Ermenilerin soykırım acısını paylaşıyorum.

Kaynak: gazeteduvar.com.tr

